

Posudek habilitačního spisu

Stanislava Doležala, *Konstantin. Cesta k moci*. České Budějovice 2020.

K tématu publikace, kterou Stanislav Doležal předkládá jako habilitační spis, se autor dostal postupně svým systematickým výzkumem pozdní antiky, k němuž svými studii rovněž přispěl. Přiložený seznam pramenů a literatury (na s. 429–453) to jednoznačně dokládá.

Když čtenář otevře Doležalovu knihu, získá dojem, že její obsah není v souladu s jejím titulem. Sám autor se to snaží v úvodu vysvětlit (s. 15). Přesto je evidentní, že kniha obsahuje mnohem více než jen ty okolnosti a události, které připravily Konstantinovi cestu na římský trůn. Je mnohem důkladnější, než její název prozrazuje: zahrnuje období celého 3. století (vlastně už konec století předchozího) a končí krátce po Konstantinově smrti (konstantinovská dynastie pak už tvoří jen doplněk k dříve řečenému). Seznamuje nás s vládou předchozích císařů a uzurpátorů, a to nejen v jakési zkratce, ale zevrubně a z mnohých úhlů pohledu – někdy je dokonce přílišná důkladnost až na hranici ztráty povědomí celkových historických souvislostí. Nicméně v českém prostředí jde o jedinečný pohled na postupné vplynutí římské říše do hluboké politickomocenské a hospodářské krize a pokusy o řešení jejího překonání v politické a ruku v ruce s tím ekonomické situace, do níž velmi dobře zapadají i důkladné numismatické analýzy jednotlivých předchůdců prvního křesťanského císaře i jeho samotného. Autor je s numismatikou velmi dobře obeznámen a v souladu s antickými vladaři si plně uvědomuje, že to jsou právě mince, které jsou jedním z nejpůsobivějších propagandistických prostředků – každý císař i uzurpátor se vždy postaral o to, aby jeho portrét a patriční nápis koloval mezi co největším množstvím obyvatel, jimž chtěl vládnout. Epigrafických pramenů, jež by o zkoumané době podávaly významná svědectví využitelná pro cíl Doležalovy monografie, je nepoměrně méně. Textů dokumentární povahy (především právnických) také nebylo možno využít mnoho. Nejvíce se autor může opírat o prameny literární, jež je třeba zkoumat s mnohem větší obezřetností. A to autor činí v nejvyšší možné míře. Náboženství hrálo u Římanů obrovskou roli, a proto se jím autor v celém zkoumané období pečlivě zabývá. Koneckonců je to jeden z pilířů Konstantinovy vlády. Otázka křesťanství je samozřejmě ve 3. a 4. století velmi ožehavé téma.

Pět appendixů ještě prohlubuje téma o otázky, které by plynulé čtení textu příliš narušovaly.

Názory na Konstantina se dodnes různí a dnešní věda má k dispozici málo pramenů, aby mohla zodpovědně vykreslit jeho portrét. Toho si je Stanislav Doležal plně vědom, a proto, jak sám v úvodu poznamenává, se v jeho textu velmi často vyskytují výrazy pravděpodobnosti a nejistoty. Přesto toto množství aproximativních výrazů nepůsobí rušivě, spíše dokazuje autorovu poctivost v přístupu ke zpracovávané látce. Zároveň je třeba vyzdvihnout Doležalovu rozvážnou samostatnost v úsudku a nadhled v situacích, kdy je třeba – z důvodu nedostatku přímých pramenů – přiklonit se na jednu ze dvou či dokonce více rozporuplných soudů moderních historiků. Své rozhodnutí vždy velmi precizně zdůvodňuje a podepírá logickou úvahou. Nenutí však čtenáře, aby s ním za každou cenu souhlasili.

Dílo je logicky vystavěno a důmyslně provázáno tak, aby se čtenář v tom množství informací neztratil a rychle se mohl orientovat. Celkově lze říci, že jde o práci velmi erudovanou, přesto

čtivou, a tím, že autor překládá antické texty a vysvětluje odborné termíny (u mnohých funkcí a úřadů včetně jejich historického vývoje), jde o práci přístupnou i širšímu okruhu čtenářů.

In margine bych se chtěla zmínit o přepisu antických jmen. Je to otázka, která ani dnes není jednoznačně posuzována. Doležal volí u dvou známých císařů (Dioklecián a Konstantin) počestěné formy, ostatní jména ponechává v jejich původní formě. Proti tomu nelze nic namítat. Co je z mého pohledu poněkud nešikovné, je skloňování jména nejvyššího římského boha – Jova – ve formě, která je sice už podle *Pravidel českého pravopisu* povolena, nicméně v odborném textu bychom přece jen měli používat latinského skloňování. Na jedné straně tu totiž čteme o Jupiterovi, na straně druhé říká autor, že Dioklecián přijal přízvisko *Jovius*, aniž méně znalého čtenáře upozorní na to, že toto přízvisko je odvozeno od skloňovaného tvaru nejvyššího boha.

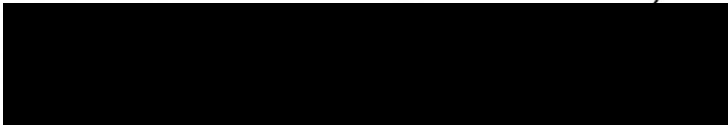
K seznamu autorových děl uvedených v knize je možno přidat časopisecký příspěvek *Kdy se narodil Konstantin Veliký?* Auriga (ZJKF) 62/1, 2020, s. 7-24, jenž vyšel ve stejném roce jako tato monografie. Může se Stanislav Doležal k němu vyjádřit? Došel v něm snad k dalším zjištěním?

Dílo je logicky vystavěno a důmyslně provázáno tak, aby se čtenář v tom množství informací neztratil a rychle se mohl orientovat. Lze říci, že jde o práci velmi erudovanou, přesto čtivou, a tím, že autor překládá antické texty a vysvětluje odborné termíny (u mnohých funkcí a úřadů včetně jejich historického vývoje), jde o práci přístupnou i širšímu okruhu čtenářů. Po formální stránce splňuje práce všechny požadavky kladené na vědecký spis.

Celkově se jedná se o hodnotnou odborně fundovanou monografii, která je přínosná jak volbou tématu, tak i jeho zpracováním. Ačkoli o Konstantinu Velikém i o době před jeho nástupem na trůn existuje již pěkná řádka větších i menších studií, je Doležalova kniha originálním přínosem k danému tématu. Informace a souvislosti v ní obsažené nejsou v takové hloubce a komplexnosti v české produkci dostupné.

Protože práce Stanislava Doležala *Konstantin. Cesta k moci* splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práci, doporučuji ji k dalšímu postupu v habilitačním řízení.

V Praze 27. srpna 2021

doc. PhDr. Jana Kepartová, CSc.